

Економіка

УДК 332.14:338.24:355.01

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.20514487>

Релокація бізнесу як чинник трансформації просторового розвитку регіонів України

Романовська Юлія Анатоліївна,

д.е.н, доцент, професор кафедри фінансів, обліку і оподаткування,
Таврійський державний агротехнологічний університет ім. Д. Моторного,
вул. Університетська, 66, м. Запоріжжя, Запорізька обл. 69063, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-1099-0787>

Прийнято: 17.05.2026 | Опубліковано: 30.05.2026

Анотація. Визначено, що переміщення підприємств із територій активних бойових дій до відносно безпечних регіонів стало важливим механізмом адаптації економіки та суттєво вплинуло на просторовий розвиток регіонів України і зміну економічної географії держави. Метою дослідження є визначення особливостей релокації бізнесу в Україні та оцінювання її впливу на формування нової конфігурації просторового розвитку регіонів. У дослідженні використано методи системного аналізу, порівняльного та статистичного оцінювання, а інформаційною базою стали дані Міністерства економіки України, OpenDataBot, Світового банку та сучасні наукові публікації. У результаті дослідження встановлено, що релокація бізнесу в Україні має переважно безпековий характер і суттєво відрізняється від класичних моделей економічної релокації. Обґрунтовано, що найбільша концентрація релокованих підприємств сформувалася у західних та окремих центральних регіонах України, які стали новими центрами

економічної активності та просторового розвитку регіонів. Визначено, що релокація спричинила перерозподіл виробничого, фінансового та трудового потенціалу між регіонами, активізувала розвиток транспортно-логістичної інфраструктури та сприяла формуванню нових виробничих кластерів, що безпосередньо вплинуло на трансформацію просторового розвитку регіонів України. Доведено, що релокаційні процеси мають суперечливий вплив на просторовий розвиток регіонів України. Позитивний ефект проявився у збереженні підприємницької активності, підтриманні зайнятості населення та формуванні нових центрів економічного зростання і просторової концентрації бізнесу. Водночас концентрація бізнесу у безпечніших регіонах посилила міжрегіональні диспропорції, поглибила територіальну асиметрію просторового розвитку регіонів та спричинила економічне ослаблення прифронтових і деокупованих територій. У результаті дослідження встановлено, що релокація бізнесу стала важливим чинником трансформації просторового розвитку регіонів України, вплинувши на зміну економічної географії держави, формування нових центрів економічної активності та посилення міжрегіональних диспропорцій і територіальної асиметрії розвитку.

Ключові слова: релокація бізнесу, просторовий розвиток, регіони України, диспропорції, трансформація.

Business relocation as a factor in the transformation of the spatial development of Ukrainian regions

Yu. Romanovska

Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of Finance, Accounting and Taxation, Dmytro Motornyi Tavria State Agrotechnological University, 66 Universytetska Street, Zaporizhzhia, Zaporizhzhia Region, 69063, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-1099-0787>

Abstract: *It is determined that the relocation of enterprises from areas of active hostilities to relatively safe regions has become an important mechanism for economic adaptation and has significantly influenced the spatial development of the regions of Ukraine and the transformation of the economic geography of the state. The purpose of the study is to determine the features of business relocation in Ukraine and assess its impact on the formation of a new configuration of regional spatial development. The study used methods of system analysis, comparative and statistical evaluation, while the information base included data from the Ministry of Economy of Ukraine, OpenDataBot, the World Bank, and modern scientific publications. The study established that business relocation in Ukraine is predominantly security-oriented and significantly differs from classical models of economic relocation. It is substantiated that the largest concentration of relocated enterprises was formed in the western and some central regions of Ukraine, which became new centers of economic activity and spatial development. Relocation caused the redistribution of production, financial, and labor potential between regions, stimulated the development of transport and logistics infrastructure, and contributed to the formation of new production clusters, directly influencing the transformation of regional spatial development. It is proven that relocation processes have a contradictory impact on the spatial development of the regions of Ukraine. The positive effect was reflected in preserving entrepreneurial activity, maintaining employment, and forming new centers of economic growth and business concentration. At the same time, the concentration of business in safer regions intensified interregional disparities, deepened territorial asymmetry, and caused the economic weakening of frontline and deoccupied territories. Overall, business relocation became an important factor in the transformation of the spatial development of Ukrainian regions, affecting the redistribution of capital, labor resources, and economic activity across the country.*

Keywords: *business relocation, spatial development, regions of Ukraine, disparities, transformation.*

Постановка проблеми. Повномасштабна війна в Україні спричинила глибокі трансформації просторової структури національної економіки, зумовивши масштабне переміщення підприємств із територій активних бойових дій до більш безпечних регіонів країни. Релокація бізнесу стала одним із ключових механізмів адаптації економіки до кризових умов, забезпечивши часткове збереження виробничого потенціалу, робочих місць та економічної активності. Водночас такі процеси спричинили суттєві зміни у просторовому розподілі економічної діяльності, посилили регіональні диспропорції та сформували нові центри економічного зростання. Особливої актуальності проблема набуває в контексті трансформації регіональної економічної структури України, оскільки релокація підприємств супроводжується міграцією виробничого, фінансового, інвестиційного та людського капіталу, переорієнтацією логістичних маршрутів і зміною галузевої спеціалізації окремих територій. Дослідження свідчать, що найбільша концентрація релокованого бізнесу спостерігається у західних та центральних регіонах України, тоді як прифронтові області зазнають значного скорочення економічної активності та втрати виробничого потенціалу.

Крім того, релокація бізнесу стала чинником формування нової конфігурації просторового розвитку держави, що проявляється у виникненні «двошвидкісної економіки», де регіони-реципієнти демонструють активізацію ділової активності, а території, що постраждали від бойових дій, характеризуються поглибленням економічної деградації. У таких умовах особливого значення набуває необхідність комплексного дослідження впливу релокації бізнесу на трансформацію просторового розвитку регіонів України, оцінювання нових регіональних диспропорцій та визначення перспектив формування ефективної державної регіональної політики в умовах воєнного та післявоєнного відновлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження релокаційних процесів та їхнього впливу на просторовий

розвиток регіонів України зробили вітчизняні й зарубіжні науковці [1-5], які розглядають релокацію бізнесу як інструмент адаптації підприємств до економічної нестабільності, воєнних ризиків і структурної трансформації економіки. У сучасних наукових працях особлива увага приділяється впливу релокаційних процесів на зміну регіональної економічної структури, формування просторових диспропорцій, перерозподіл економічної активності та трансформацію територіальної організації господарства в умовах війни. Проблеми просторового розвитку регіонів України та регіональних диспропорцій активно досліджуються у працях вітчизняних науковців. Благун І. С., Гринів В. М. та Івасишин М. О. [6] акцентують увагу на ефективному використанні економічного потенціалу регіонів, тоді як Тур О. В. та Єремєєв О. В. [7] досліджують проблеми просторового розвитку регіонів України у воєнний період та посилення територіальних диспропорцій під впливом війни. Бубенко П. Т. і Волюков В. В. [8] розкривають роль кластерних утворень у розвитку просторової економіки, а Лисяк Н. М. та Карий О. І. [9] аналізують ризики продуктивної спроможності регіональної економіки у просторовому вимірі. Водночас Іщук С. О. та Жулканич В. О. [10] досліджують структурно-просторові дисбаланси розвитку економіки України в умовах війни та необхідність формування збалансованої регіональної політики.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значний науковий інтерес до проблем функціонування бізнесу в умовах війни, питання впливу релокації підприємств на трансформацію просторового розвитку регіонів України залишається недостатньо дослідженим. Більшість наукових праць зосереджені на аналізі механізмів підтримки бізнесу або оцінці загальних економічних втрат, тоді як просторові наслідки релокації та їхній вплив на регіональні диспропорції потребують більш системного наукового осмислення.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). У зв'язку з цим метою статті є дослідження релокації бізнесу як чинника трансформації

просторового розвитку регіонів України, визначення основних тенденцій просторового перерозподілу економічної активності та оцінювання впливу релокаційних процесів на формування нової конфігурації регіонального розвитку держави в умовах війни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Повномасштабне вторгнення Росії проти України стала потужним дестабілізаційним фактором для функціонування національної економіки та регіональних господарських систем. Руйнування виробничої інфраструктури, тимчасова окупація територій, порушення логістичних ланцюгів, енергетичні ризики та безпекові загрози спричинили необхідність швидкої адаптації підприємств до нових умов господарювання. Одним із ключових інструментів забезпечення економічної стійкості в умовах війни стала релокація бізнесу, яка передбачала переміщення виробничих потужностей та бізнес-процесів із зон активних бойових дій до відносно безпечних регіонів країни.

Процеси релокації бізнесу в Україні набули масштабного характеру у 2022–2024 рр. [11-12] та супроводжувалися суттєвими змінами у просторовій структурі економіки. Найбільших втрат зазнали східні та південні регіони України, тоді як західні та окремі центральні області стали новими осередками концентрації економічної активності. Дослідження засвідчують [1-2; 7], що важливою особливістю релокаційних процесів в Україні стала тенденція підприємств до переміщення у межах сусідніх регіонів або до економічно привабливих центрів, насамперед Києва, Київської області та Львівського регіону. Релокація підприємств вплинула не лише на географію розміщення бізнесу, а й на трансформацію галузевої структури економіки регіонів. Найбільшу мобільність продемонстрували підприємства торгівлі, переробної промисловості, логістики та сфери послуг, що дозволило частково зберегти економічний потенціал держави. Водночас процеси переміщення бізнесу спричинили посилення просторово-секторальних диспропорцій,

нерівномірність розподілу виробничого та інвестиційного капіталу, а також формування нових викликів для регіонального розвитку.

Просторове переміщення підприємств в Україні в умовах повномасштабної війни набуло значення не лише антикризового інструменту, а й механізму збереження підприємницької активності, робочих місць та виробничого потенціалу держави. Дотримуємось визначення, що релокація [1; 3; 5] розглядається як форма адаптації підприємств до економічної нестабільності, воєнних ризиків, руйнування інфраструктури, перебоїв з енергопостачанням і порушення логістичних ланцюгів. У 2023–2025 рр. релокація перестала бути разовою реакцією на кризу та поступово перетворилася на елемент стратегічного планування бізнесу.

Першою особливістю релокації бізнесу в Україні є її безпекова природа. На відміну від класичної економічної релокації, яка зазвичай пов'язана з оптимізацією витрат, доступом до ринків або податковими перевагами, українська релокація насамперед була зумовлена необхідністю збереження життя працівників, виробничих потужностей та можливості продовжувати діяльність. Урядова програма релокації була спрямована на переміщення підприємств із зон бойових дій у відносно безпечні регіони України, а пакет підтримки передбачав підбір локації, допомогу з перевезенням, розселенням працівників, відновленням логістики, закупівлею сировини та пошуком ринків збуту. Другою особливістю є територіальна концентрація релокованого бізнесу у приймаючих регіонах. На початковому етапі війни основними регіонами-реципієнтами стали західні області України. За даними Міністерства економіки [12], за перший рік війни в більш безпечні регіони було релоковано 800 підприємств, із яких 623 вже відновили роботу на новому місці; найбільше підприємств перемістилося до Львівської, Закарпатської, Чернівецької, Івано-Франківської, Хмельницької та Тернопільської областей.

Третьою особливістю є стабілізація релокаційних процесів після першої хвилі переміщення. Якщо у 2022 році релокація мала переважно екстрений і

реактивний характер, то у 2023-2025 роках вона стала більш системною. За даними OpenDataBot [11], у 2021 році було зафіксовано 9301 просторового переміщення бізнесу, у 2022 році – 1969, у 2023 році – 9581, у 2024 році – 8320, а за перші вісім місяців 2025 року – 8345 переміщень. Це свідчить, що після шокового падіння 2022 року бізнес поступово повернувся до активнішої просторової мобільності, але вже в умовах нової воєнної економіки. Четвертою особливістю є галузева нерівномірність релокації. Найбільш мобільними виявилися підприємства торгівлі, будівництва, сільського господарства, операцій з нерухомістю, транспорту, ІТ та складської логістики. За даними OpenDataBot [11], у 2025 році найбільшу частку серед релокованих компаній становила оптова торгівля – 31,5%, будівництво – 6%, сільське господарство – 5,1%, операції з нерухомістю – 5,1%, роздрібна торгівля – 4,2%, транспорт – 3,8%, ІТ – 2,6%. Така структура пояснюється тим, що саме ці види діяльності мають відносно вищу мобільність, меншу залежність від стаціонарної інфраструктури або здатність швидко адаптувати бізнес-процеси до нової локації.

П'ятою особливістю є формування нової просторової логіки руху бізнесу. На відміну від поширеного уявлення, що основним напрямом релокації є лише Західна Україна, сучасні дані демонструють значну роль Києва та Київської області. За даними OpenDataBot [11], у 2025 році найпопулярнішими маршрутами були переміщення з Києва до Київської області, з Києва до Дніпропетровської області, з Київської області до Києва, з Києва до Харківської області та з Дніпропетровської області до Києва. Це свідчить, що релокація бізнесу в Україні має не лише напрям «Схід – Захід», а й складнішу модель перерозподілу економічної активності навколо великих ділових центрів. Шостою особливістю є поєднання релокації з іншими адаптаційними механізмами. Релокація відрізняється від реструктуризації, диверсифікації та цифровізації тим, що безпосередньо реагує на зовнішні ризики – безпекові, інфраструктурні, енергетичні й логістичні. Водночас у

практиці українського бізнесу вона часто поєднується з переглядом ланцюгів постачання, пошуком нових ринків, встановленням автономних джерел енергії та зміною бізнес-моделі.

Сьомою особливістю є неоднозначний вплив релокації на регіональний розвиток. З одного боку, вона дозволила зберегти частину виробничого потенціалу, підтримати зайнятість і забезпечити податкові надходження в регіонах-реципієнтах. З іншого боку, концентрація бізнесу у безпечніших областях посилила просторові диспропорції між регіонами, оскільки прифронтові та деокуповані території втрачали підприємства, робочі місця, інвестиції й податкову базу. Саме тому релокація бізнесу виступає не лише інструментом виживання підприємств, а й фактором трансформації просторового розвитку регіонів України.

Отже, релокація бізнесу в Україні має такі ключові ознаки: вимушений характер, безпекову мотивацію, територіальну концентрацію у відносно безпечних регіонах, галузеву вибірковість, поступову стабілізацію динаміки переміщень, поєднання з іншими антикризовими механізмами та значний вплив на просторові диспропорції регіонального розвитку. У стратегічному вимірі релокація вже не може розглядатися лише як тимчасове переміщення бізнесу, оскільки вона формує нову економічну географію України та потребує врахування у державній регіональній політиці, політиці відновлення й підтримки підприємництва.

Релокація бізнесу в умовах повномасштабної війни стала одним із ключових чинників трансформації просторового розвитку регіонів України. Масове переміщення підприємств із територій активних бойових дій до відносно безпечних областей спричинило перерозподіл виробничого, трудового, інвестиційного та фінансового потенціалу держави, що суттєво змінило економічну географію країни. Унаслідок цього сформувалися нові центри економічної активності, посилюються міжрегіональні диспропорції та

відбулася зміна функціональної ролі окремих регіонів у національній економіці.

Першим наслідком релокації бізнесу стала трансформація просторової структури економіки України через переміщення економічної активності із східних і південних регіонів до західних та частково центральних областей. У наукових дослідженнях зазначається, що релокація спричинила процеси деіндустріалізації східних регіонів та одночасного посилення індустріалізації західної частини України. Це призвело до формування нових територіальних центрів концентрації виробництва, логістики та ділової активності. Найбільшу кількість релокованих підприємств прийняли Львівська, Закарпатська, Івано-Франківська, Чернівецька та Хмельницька області, що стимулювало активізацію місцевих ринків праці, розвиток транспортної інфраструктури та зростання попиту на комерційну нерухомість [12]. Другим важливим наслідком стала зміна просторової концентрації капіталу. Релокація супроводжувалася переміщенням фінансових, інвестиційних та інноваційних ресурсів у безпечніші регіони країни. У результаті цього регіони-реципієнти отримали додаткові можливості для розвитку підприємництва, збільшення податкових надходжень та формування нових виробничих кластерів. Водночас прифронтові території зазнали значного відтоку бізнесу, інвестицій та трудових ресурсів, що посилює регіональну асиметрію розвитку.

Третім проявом трансформації просторового розвитку стало формування нової логістичної географії України. Руйнування морської інфраструктури та блокування частини традиційних транспортних маршрутів змусили бізнес переорієнтовувати логістичні потоки у напрямку західного кордону та країн ЄС. Унаслідок цього прикордонні області отримали нову функцію транзитно-логістичних центрів. Значно зросла роль автомобільних та залізничних перевезень через Львівську, Закарпатську, Волинську та Чернівецьку області, що стимулювало розвиток складської логістики, митної інфраструктури та транспортного сектору. Четвертим наслідком стало

поглиблення просторової диференціації регіонального розвитку. Регіони-реципієнти отримали позитивний економічний ефект від релокації у вигляді збільшення кількості суб'єктів господарювання, створення нових робочих місць та зростання ділової активності. Натомість прифронтові території та регіони активних бойових дій зіткнулися зі скороченням виробництва, руйнуванням інфраструктури та зменшенням податкової бази. За оцінками Світового банку, потреби України у відновленні вже перевищують 524 млрд дол. США, що значною мірою пов'язано саме з територіальними втратами економічного потенціалу [13].

П'ятим аспектом трансформації стала зміна регіональної структури зайнятості та ринку праці. Релокація бізнесу сприяла внутрішній трудовій міграції населення, оскільки разом із підприємствами переміщувалися працівники та їхні сім'ї. Це призвело до збільшення навантаження на соціальну, житлову та транспортну інфраструктуру регіонів-реципієнтів. Одночасно в окремих західних областях спостерігалось пожвавлення ринку праці, зростання попиту на кваліфікованих працівників та розвиток малого підприємництва.

Шостим наслідком стала трансформація галузевої спеціалізації окремих регіонів. Релокація підприємств сприяла формуванню нових виробничих кластерів, особливо у сферах ІТ, машинобудування, логістики, легкої та харчової промисловості. У Львові та Закарпатті почали активно формуватися ІТ-кластери та логістичні центри, тоді як частина західних регіонів отримала додатковий імпульс до індустріалізації. Це суттєво змінило традиційну спеціалізацію окремих територій та посилило економічну роль регіонів, які до війни мали переважно аграрний або туристичний профіль. Сьомим результатом релокації стала поява нової моделі просторової економічної стійкості. Підприємства почали орієнтуватися не лише на економічні фактори розміщення, а й на рівень безпеки, енергетичної стабільності, доступність логістики та близькість до кордонів ЄС. Це формує нові підходи до

регіонального розвитку України, де безпековий фактор є ключовим критерієм розміщення бізнесу та інвестицій.

Висновки. Отже, релокація бізнесу стала важливим чинником трансформації просторового розвитку регіонів України, вплинувши на зміну економічної географії держави, перерозподіл капіталу та трудових ресурсів, формування нових центрів економічної активності та поглиблення регіональних диспропорцій. У сучасних умовах релокаційні процеси необхідно розглядати не лише як тимчасовий антикризовий механізм, а як структурний фактор формування нової моделі регіонального розвитку України в умовах воєнного та повоєнного відновлення. Релокація бізнесу в умовах повномасштабної війни стала одним із ключових механізмів адаптації національної економіки до кризових викликів та водночас важливим чинником трансформації просторового розвитку регіонів України. Її вплив має комплексний і суперечливий характер, оскільки поряд із формуванням нових можливостей для економічної активізації окремих територій релокаційні процеси спричинили посилення міжрегіональних диспропорцій, нерівномірність розподілу ресурсів і поглиблення територіальної асиметрії розвитку.

До позитивних наслідків релокації бізнесу насамперед слід віднести збереження виробничого та підприємницького потенціалу держави. Переміщення підприємств із територій активних бойових дій дозволило уникнути повної втрати частини економічного потенціалу країни, забезпечити продовження виробничої діяльності, зберегти робочі місця та підтримати податкові надходження до бюджетів різних рівнів. Релокація стала інструментом економічної стабілізації в умовах високої невизначеності та сприяла підтриманню функціонування внутрішнього ринку. Важливим ефектом стало формування нових центрів економічної активності у західних та окремих центральних регіонах України. Переміщення підприємств стимулювало розвиток локальної інфраструктури, активізацію ринку праці,

зростання попиту на транспортно-логістичні послуги, складську нерухомість та комерційні площі. У низці регіонів релокація сприяла розвитку нових виробничих кластерів, зокрема у сферах ІТ, машинобудування, логістики, легкої та харчової промисловості, що посилює їхню економічну диверсифікацію та інвестиційну привабливість. Важливим позитивним аспектом релокації також стала трансформація просторової організації економіки України у напрямі посилення інтеграції з європейським економічним простором. Переорієнтація логістичних маршрутів та концентрація бізнесу у прикордонних регіонах активізували транскордонне співробітництво, розвиток транспортної та митної інфраструктури, а також формування нових каналів експорту української продукції до країн ЄС. У стратегічному вимірі це створює передумови для формування нової економічної конфігурації держави з більшою орієнтацією на європейські ринки.

Водночас релокація бізнесу спричинила низку негативних наслідків для просторового розвитку регіонів України. Найбільш суттєвим із них стало поглиблення міжрегіональних диспропорцій. Переміщення підприємств, трудових ресурсів та капіталу до безпечніших територій призвело до економічного ослаблення прифронтових і деокупованих регіонів, скорочення їхньої податкової бази, зниження інвестиційної активності та втрати частини виробничого потенціалу. У результаті посилилася територіальна асиметрія розвитку між регіонами-донорами та регіонами-реципієнтами релокованого бізнесу. Деструктивним проявом стала й надмірна концентрація економічної активності у відносно безпечних регіонах, що спричинило додаткове навантаження на місцеву інфраструктуру, ринки праці, житловий сектор та соціальну сферу. У низці приймаючих регіонів спостерігалось зростання вартості оренди нерухомості, дефіцит виробничих площ, нестача кваліфікованих кадрів та перевантаження транспортної системи. Це створює

ризика виникнення нових внутрішньорегіональних дисбалансів і соціально-економічної напруги.

Крім того, релокація бізнесу в Україні характеризувалася нерівномірною інтеграцією переміщених підприємств у місцеві економічні системи. Частина релокованих компаній функціонувала тимчасово або не здійснювала повної перереєстрації у регіонах перебування, що обмежувало позитивний ефект для місцевих бюджетів та не забезпечувало довгострокового закріплення економічної активності на нових територіях. У деяких випадках це супроводжувалося конкуренцією між місцевим і релокованим бізнесом за трудові ресурси, виробничі площі та інфраструктуру. Окремим негативним аспектом є ризик формування стійкої просторової деформації економіки України. Тривала концентрація підприємств у безпечних регіонах створює ризики посилення структурної нерівномірності регіонального розвитку, економічного ослаблення східних і південних областей та ускладнення їхнього післявоєнного відновлення.

Таким чином, релокація бізнесу стала водночас інструментом економічного виживання та чинником глибокої трансформації просторового розвитку регіонів України. Її позитивний вплив проявився у збереженні підприємницького потенціалу, активізації розвитку регіонів-реципієнтів та формуванні нових економічних центрів, тоді як негативні наслідки пов'язані з посиленням регіональних диспропорцій, нерівномірністю розподілу ресурсів і ризиками довгострокової просторової асиметрії. За таких умов особливого значення набуває формування ефективної державної регіональної політики, спрямованої на забезпечення збалансованого просторового розвитку, підтримку постраждалих територій та інтеграцію релокаційних процесів у систему післявоєнного відновлення України.

Список використаних джерел

1. Малярчук О. Релокація бізнесу як інструмент адаптації суб'єктів підприємництва в умовах економічної нестабільності. *Економіка та суспільство*. 2025. № 82. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-82-90>
2. Шандова Н., Годунов С. Релокаційна трансформація регіональної економічної структури України в умовах війни: просторові диспропорції та наслідки. *Економічні горизонти*. 2026. №2(35). С. 68–84. DOI: [https://doi.org/10.31499/2616-5236.2\(35\).2026.359173](https://doi.org/10.31499/2616-5236.2(35).2026.359173)
3. Ковалюк О. А., Шардакова А. Д. Передумови та досвід релокації діяльності вітчизняних виробничих підприємств в умовах невизначеності. *Economics: time realities*. 2023. № 4(68). С. 50–60. DOI: <https://doi.org/10.15276/ETR.04.2023.5>.
4. Chubuk L., Nesterenko O. Strategic aspects of relocating a business in the face of competitive or military challenges. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics*. 2024. № 1(224). P. 130–138. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2024/224-1/15>
5. Чубарь О., Гапак Н., Бойко Я., Червак О. Переселення бізнесу на Закарпаття внаслідок війни: територіально-галузевий аспект. *Наукові перспективи*. 2023. № 5 (35). DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-5\(35\)-512-525](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-5(35)-512-525).
6. Благун І. С., Гринів В. М., Івасишин М. О. Стимулювання ефективного використання економічного потенціалу регіону. *Бізнес Інформ*. 2023. №10. С. 95–101. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-10-95-101>
7. Тур О. В., Єремєєв О. В. Проблеми просторового розвитку регіонів України у воєнному періоді. *Бізнес Інформ*. 2024. №9. С. 240 – 246. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-9-240-246>
8. Бубенко П. Т., Воліков В. В. Роль кластерних утворень у розвитку просторової економіки. *Комунальне господарство міст. Серія: Економічні*

науки. 2024. Т. 2. С. 8-14. DOI: <https://doi.org/10.33042/2522-1809-2024-2-183-8-14>.

9. Лисяк Н. М., Карий О. І. Ризики і виклики продуктивної спроможності економіки регіонів: просторовий вимір. *Економіка України*. 2025. № 7. С. 48-66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2025_7_5

10. Іщук С. О., Жулканич В. О. Структурно-просторові дисбаланси розвитку економіки України в умовах війни: статистична оцінка. *Статистика України*. 2024. № 3. С. 68-80. DOI: [https://doi.org/10.31767/su.3\(106\)2024.03.06](https://doi.org/10.31767/su.3(106)2024.03.06)

11. OpenDataBot. Business relocation 2025: website. URL: <https://opendatabot.ua/en/analytics/business-relocation-2025-12>

12. Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства. Програма релокації. URL: <https://surl.li/sxsahs>

13. World Bank Group. URL: <https://www.worldbank.org/>